

2 Vette punt

Welnu, met waarschijnlijk ongeveer zo'n exemplaar van het Herodotusboek zwaaide Tagage ons toe. Hij lachte schalks, licht spottend en sprak de volgende historische woorden. "Beste jongens, ik zie dat velen van jullie, al het juiste boek van de befaamde Herodotus in bezit hebben. Dat gaan we proberen te lezen. Nu denk je natuurlijk: dit is de tekst die deze beroemde reiziger en schrijver uit de vijfde eeuw voor Christus heeft neergepend. Dat dacht je maar. Onze Herodotus schreef geen hoofdletters, kende geen leestekens (weet je nog: interpunctie) en schreef wellicht ook nog eens alles aan elkaar in lopend schrift met de hand. Mijnheer Schuursma, de bezorger van dit boek, heeft deze tekst van hoofdletters en punten en komma's voorzien. Een hoofdletter aan het begin van een zin. Een komma, waar een bijzin begint en eindigt, en een dikke, vette punt, waar de zin eindigt. Geloof me, daarmee is het belangrijkste werk al gedaan. Je kunt al zien wat er staat. Qua structuur, qua indeling, bedoel ik natuurlijk. Neem nou die hoofdletter aan het begin en die dikke vette punt aan het eind. Tussen een hoofdletter en een punt daar staat het. Hou je vingers er maar bij van beide handen. Daartussen staat de boodschap, de mededeling. Datgene wat de schrijver wil zeggen, vertellen, in ieder geval wil vastleggen. Zoek dan een eerste naamval van een substantivum, een zelfstandig naamwoord, natuurlijk. Wie zei dat hier? Jij? Goed zo, jongen. (Dat was ik!) Een eerste naamval betekent natuurlijk, dat het hier om het onderwerp van de zin gaat. Om iemand die iets doet of meemaakt, of om een voorwerp, dat beschreven wordt enz. Zoek dan een werkwoordsvorm, of beter persoonsvorm. In

combinatie met het onderwerpwoord ben je er dan al bijna. Laat het woordenboek rustig nog even dicht, daar heb je nog tijd genoeg voor. Wat zei ik nou, Janssen? DICHT! Gaat me dat jong daar zitten bladeren. Je hoeft nu alleen nog maar te luisteren, jongen. Gaat-ie-me-daar keihard zitten ritselen met bedrukt papier, ts ts ts.

We moeten tussen hoofdletter en vette punt eerst nog even de voegwoorden opsnorren en de voorzetsels. Aan die woordjes hangen de bijzonderheden, de kleinigheidjes van een zin. De bijzinnetjes en de bepalingen. En dan zijn er natuurlijk nog de derde en de vierde naamval. Kunnen voorkomen in elke zin, maar wat je daarmee moet dat heb je toch al lang gehad. Dit is toch Vijf Gym, niet?

” Ὡς εἶπατ’, Hoos ephat’ ” zou Homeros zingen of zeggen. Zo sprak hij, betekent dat natuurlijk. En dan lacht Tagage zijn mild spottende lach, helemaal niet boosaardig, maar prikkelend, uitdagend en van een zeer hoog pedagogisch gehalte.

Deze briljante peroratie van een scherpzinnig man is me altijd bijgebleven en is me blijven prikkelen zodra een onbegrijpelijke tekst in een vreemde taal, ja zelfs in een vreemd schrift me onder ogen kwam. Bij Egyptische hieroglyphen en tenslotte ook bij Chinese karakters. Alleen gaat in het moderne Mandarijn Chinees Tagages aanpak niet meer echt op. Chinees is een inflexe taal, een taal zonder (ver)buigingen. Dat betekent, nul naamvallen, geen declinatie/verbuiging, nauwelijks tijden en vormen van werkwoorden. In die taal zijn volgorde, context en tijdwoordjes als gisteren en morgen alles bepalend. Chinezen lijken te schrijven, zoals wij dichten, maar dat uiteraard nog

even geheel ter zijde. Voorbeeld: 是 shì. Dat karakter, uitgesproken als sjuh met de ‘u’ van tulp, heel kort, staat voor alle, maar dan ook alle vormen van ons werkwoord ‘zijn’. Alle tijden, alle personen, afhankelijk van bijkomende bepalingen.

Op deze wijze uitgedaagd door Tagage heb ik in Rolducs studiezalen uren, dagen, weken, maanden en jaren doorgebracht met heen en weer ritselen. In woordenboeken.

Overigens haastte de goede Tagage ons een andere belangrijke vertaaltruc voor Herodotus bij te brengen. Dat moet al meteen voor mijn gevoel in het tweede lesuur zijn geweest. Het ging over het Griekse woordje ‘λεγουσιν’. Lees: legousin en dat betekent ‘zij zeggen’. Ik laat het hem in zijn eigen woorden uitleggen. “Jongens, luister eens. Kom je het woordje ‘λεγουσιν’ tegen in de tekst van dat mooie dikke boek, dan moet er een flinke rode lamp gaan branden in je hoofd. Het is oppassen geblazen dan! “Zij zeggen”, staat er en dat betekent dat Herodotus zijn bronnen aanhaalt. Hij gaat vertellen wat Egyptische priesters, mensen van een bepaald volk of anderen hem verteld hebben over de dingen waarnaar hij vroeg als een soort reisjournalist. Denk maar aan ‘Floortje naar het einde van de wereld.’ De priesters zeggen, dat en dan komt het. De inhoud van wat mensen zeggen wordt in het Grieks, en in het Latijn trouwens ook, met een bepaalde zinsconstructie weergegeven. Bijvoorbeeld: De priesters zeggen, dat de Nijl telkens in dezelfde maand op een vast tijdstip buiten de oevers treedt. Korter: dat de Nijl geregeld overstroomt. Het Nederlands gebruikt een bijzin met ‘dat’ ervoor. Het Grieks de onbepaalde wijs van een werkwoord gekoppeld aan het onderwerp van onze dat-

zin in de vierde naamval. Wij noemen dit in kloosters, latijnse scholen en gymnasia kringen al vele eeuwen de accusativus-cum-infinitivo-constructie. Let hier dus op, want waar je een eerste naamval als onderwerp van de bijzin verwacht, staat er nu een vierde en de specifieke werkwoordsvorm wordt een onbepaalde wijs. Nu doet zich het vervelende feit voor dat Herodotus bij het vertellen van andermans verhalen niet telkens met ‘λεγουσιν’ begint, maar die verwijzing naar de bronvermelding gewoon weglaat om de vaart in het verhaal te houden. Maar de rest van de constructie verandert niet. Het onderwerp van zo’n zin is dus een vierde naamval, normaal het lijdend voorwerp, en de keurig aan het onderwerp aangepaste werkwoordsvorm blijkt de onbepaalde wijs van het werkwoord. Als jullie dit niet onthouden, zoek je je suf, vrienden.” Tot zover een uitgewerkte herinnering van toch zo’n 57 jaar geleden, ongeveer.

We houden onze herinneringen levend bijvoorbeeld door naar reünies te gaan, zoals deze, en om hier te gaan zitten en al dan niet interessante verhalen aan te horen.

Mijn eigen allersterkste herinneringen liggen op Klein-Rolduc en wel in bed. De dagorde schreef voor, dat zondagmorgen pas om half acht gebeld werd om op te staan. Elke zondag was ik al om zeven uur, kwart voor zeven, klaarwakker omdat door de week de wek-bel veel vroeger begon te luiden. Dat halfuurtje elke zondagmorgen, zeker wanneer je aan het licht op de slaapzaal zag dat de zon scheen, dat duurde zo heerlijk lang en je lag er zo ontspannen bij tussen telkens weer indutten en wakker worden met het vooruitzicht van een vrije dag, geen school.

En dan de allereerste Sinterklaasdag op Rolduc. We mochten niet naar huis. Maar er stond wel een grote kartonnen doos op mijn chambret. Van thuis, berstensvol cadeaus. Zoveel had ik er nog nooit gehad... Zoveel had ik er ook never nooit niet verdiend dat jaar, want ik had het eten thuis in een najaarsbrief vol gymbravoure met 'varkensvoer' aangeduid in een soort nep-lofzang op de zogenaamd veel lekkere Rolducse keuken. Om mezelf groot te houden. Mijn moeder zaliger heeft twee dagen razend van woede door het huis gelopen, heen en weer, vertelden mijn vier broers en zussen mij jaren later. Mijn vader zaliger ging bij een bezoek in het weekend bij prefect Sjef Penders langs met het vermaledijde libel om eens te vragen wat dat te betekenen had. Bij Penders moest ik op het matje komen, nadat mijn vader vertrokken was. Hij pakte het gelukkig zonder boosheid en stemverheffing aan. Het probleem werd opgelost in mijn hete kindertranen vol diepe schaamte en met de conclusie dat te lollige, sterk ironische teksten heel vaak heel verkeerd overkomen.

Rijm, ritme, muziek en melodie ter ondersteuning van tekst leiden tot visuele herinneringen, zeer sterk ontwikkeld bij mannen en ook audio-herinneringen, vaker uitgesproken bij vrouwen.

Met twee korte zangcitaten uit de Parelvisiers van George Bizet (1863) wil ik dat graag adstrueren of demonstreren. Twee parelvisiers aan de kusten van Ceylon, Zugra, stamleider en zijn boezemvriend Nadir hielden ooit beiden van de bloedmooie priesteres Leila van de Indische god Brahma. Ze is al een tijdje verdwenen uit het parelvisiersdorpje en beide mannen zwelgen in hun

herinneringen aan Leila, aan het moment dat ze haar uit een tempel zagen komen en dat ze haar sluier optilde.

Au fond du temple Saint

Paré de fleurs et d'or

Une femme apparait

Je crois la voir encore

Oui, c'est elle, c'est la déesse

Plus charma—nt et plus be—lle

Oui, c'est elle, c'est la déesse

Qui desce---nd parmi nous.

Son voile se soulève et la foule est à genoux.

Nous partageons le même sort,

Soyons unis jusqu'à la mort.

Alleen al het simpele zien van Leila's gezicht is streng taboe. Wordt met de dood bestraft. Later duikt Leila weer in de buurt van het dorp op. Vanaf een hoge rots zingt zij zegeningen en beschermgebeden over de vissers. Want het opduiken van pareloesters op dertig meter diepte is zo gevaarlijk, dat goddelijke bescherming hard nodig is. Nadir herkent/herinnert zich haar stem, raakt geheel buiten zichzelf en gaat haar onstuimig zingend, letterlijk te lijf.

Je crois entendre encore

Caché sous les palmiers

Sa voix tendre et sonore
Comme un chant de ramiers.

Oh nuit, enchanteresse,

Divin ravissement;

Oh, souvenir charmant,

Folle ivresse, doux rêve.

Charmant souvenir, charmant souvenir...

Soldaten van Zugra grijpen de beide copulanten. Al naar gelang de voorkeur van de operaregisseur eindigt het koppel op de brandstapel of gaat het vissersdorp in vlammen op en vluchten de twee gelieven.

In het eerste muzikale citaat hoorden we: ‘je crois la voir encore. Dat staat voor de visuele herinnering en in het tweede: ‘Je crois entendre encore’, de audio-herinnering.